

Jurisprudentie mensenhandel. Minderjarige slachtoffers in strafzaken

Ze wilde het zelf. Toch?

Mr. C.E. Dettmeijer-Vermeulen en mr. dr. M. Boot-Matthijssen¹

Per 15 november 2013 is artikel 273f Sr op een aantal onderdelen aangepast. Als gevolg van de implementatie van de EU Richtlijn mensenhandel voorziet het mensenhandelartikel nu onder meer in de bepaling dat mensenhandel gepleegd tegen kinderen altijd een strafverzwarende omstandigheid vormt, dus ook wanneer een slachtoffer zestien of zeventien is. Voorheen was dat nog niet zo. De EU Richtlijn mensenhandel beschouwt kinderen als bijzonder kwetsbare slachtoffers.

Zorgen om minderjarige slachtoffers zijn er nog steeds. Daarom heeft de Nationaal Rapporteur in de *Negende rapportage mensenhandel* aanbevolen de bescherming van minderjarige slachtoffers van binnenlandse mensenhandel in lijn te brengen met de Europese wet- en regelgeving. Signalering, registratie en hulpverlening, waaronder geschikte en veilige opvang, zijn daarvan cruciale onderdelen. Jeugdzorg speelt hierbij een belangrijke rol.

Tegelijkertijd behoeven minderjarigen ook in de fase van vervolging en berechting bescherming. Bescherming in de rechtspraak betreft in de eerste plaats erkenning van slachtofferschap; dat leidt vervolgens niet alleen tot specifieke maatregelen om secundaire victimisatie te voorkomen tijdens het strafproces maar, bijvoorbeeld, ook tot mogelijkheden om schade vergoed te krijgen. Artikel 273f Sr bevat specifieke bepalingen ter bescherming van minderjarigen. Eerder is al gekeken hoe deze specifieke bepalingen in de rechtspraak worden ingevuld en hoe aan deze specifieke bescherming inhoud wordt gegeven.² Ook recente jurisprudentie laat zien dat deze bescherming met enige regelmaat tekort schiet.

¹ Mr. C.E. Dettmeijer-Vermeulen is Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. Daarnaast is zij vice-president bij de Rechtbank Den Haag. Mr. dr. M. Boot-Matthijssen werkt als onderzoeker bij Bureau Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen.

² Dit onderwerp kwam reeds eerder aan de orde in het rapport *Jurisprudentie Mensenhandel 2009-2012* dat in 2012 verscheen, beschikbaar via www.nationaalrapporteur.nl.

Deze bijdrage bevat een aantal aandachtspunten naar aanleiding van strafzaken waarin sprake is van mensenhandel in relatie tot prostitutie waarbij minderjarigen betrokken zijn. Hierbij gaat het zowel om de manier waarop feiten ten laste worden gelegd als om de vraag hoe met die feiten in de rechtspraak wordt om gegaan.

Minderjarigen, dwang, en tot prostitutie brengen

In februari 2013 doet het Hof Den Haag uitspraak in een mensenhandelzaak waarbij een minderjarig slachtoffer is betrokken.³ In eerste instantie achtte de Rechtbank Rotterdam onvoldoende bewijs voor dwang aanwezig en overwoog daarbij dat verdachte ontkende aangeefster te hebben gedwongen tot prostitutie. Ten aanzien van minderjarigen hoeft dwang echter niet bewezen te worden: het is immers geen onderdeel van de delictomschrijving. Het slachtoffer was veertien jaar en weggelopen uit een justitiële inrichting. Het verwijt betrof artikel 273f lid 1 sub 5 Sr, dus niet iemand 'dwingen' maar 'er toe brengen zich beschikbaar te stellen' tot prostitutie.

In hoger beroep spreekt ook het Hof Den Haag de verdachte vervolgens vrij van mensenhandel. Naar het oordeel van het hof kan niet wettig en overtuigend worden bewezen dat de verdachte haar 'ertoe heeft gebracht zich beschikbaar te stellen' tot prostitutie. In deze situatie had het slachtoffer verdachte benaderd en had verdachte 'op haar verzoek slechts faciliterende activiteiten verricht'. Al wordt uit het arrest niet duidelijk welke activiteiten dat zijn geweest, het hof oordeelt dat daarom niet kon worden gesproken van afwezigheid (in meer of mindere mate) van een reële keuze bij het vermeende slachtoffer. Het OM is tegen deze uitspraak in cassatie gegaan. De Hoge Raad heeft tot nu toe nog geen uitspraak gedaan in deze zaak. Wel heeft de Rechtbank Rotterdam inmiddels een helder oordeel geveld over de invulling van de strafbepaling in een gerelateerde strafzaak:

'Gelet op de wetsgeschiedenis [...] is er naar het oordeel van de rechtbank in het geval van minderjarige slachtoffers derhalve *altijd* sprake van een beperking van de keuzevrijheid, zodat in het geval van minderjarige slachtoffers de eventuele omstandigheid dat het slachtoffer heeft 'ingestemd' met de prostitutiewerkzaamheden dan wel de omstandigheid dat het slachtoffer reeds eerder in de prostitutie heeft gewerkt, nimmer in de weg *kan* staan aan een bewezenverklaring.'⁴

Het komt voor dat verdachten worden vrijgesproken van mensenhandel omdat degenen die als slachtoffers op de tenlastelegging staan al als prostituee werkzaam waren en 'daarom door verdachten daartoe niet toe konden worden gebracht', zelfs als dat minderjarige meisjes zijn. Dat ten aanzien van minderjarigen dwang geen delictsbestanddeel van mensenhandel is, en instemming met het prostitutiewerk ook niet relevant, blijft dus een belangrijk aandachtspunt bij vervolging en berechting in deze mensenhandelzaken.

In mensenhandelzaken met (mogelijk) minderjarige slachtoffers in de prostitutie is een aantal specifieke bepalingen uit artikel 273f Sr van toepassing: lid 1 sub 2, sub 5 en sub 8.⁵ In deze subleden vormen de onder artikel 273f lid 1 sub 1 Sr genoemde middelen geen delictsbestanddeel. Dwangmiddelen zijn dus niet relevant.⁶ De wetgever heeft tot uitdrukking willen brengen dat aan de wil van de minderjarige, en daarmee de instemming, geen betekenis toekomt.⁷ Ook is uitbuiting niet vereist voor strafbaarheid.

3 Hof Den Haag 6 februari 2013, ECLI:NLGHDHA:2013:3595. Deze zaak, waarin de Rechtbank Rotterdam in 2012 in eerste aanleg uitspraak deed, werd eerder besproken in het rapport *Jurisprudentie Mensenhandel 2009-2012*, Rb. Rotterdam 27 maart 2012, ECLI:NL:RBSGR:2012:BW1957.

4 Rb. Rotterdam 24 oktober 2013, ECLI:NL:RBROT:2013:8586, ECLI:NL:RBROT:2013:8587 en ECLI:NL:RBROT:2013:8588. Zie hierover ook *Jurisprudentie Mensenhandel 2009-2012*, p. 30-32, 51 e.v..

6 Dwangmiddelen zijn niet relevant wanneer sprake is van minderjarige slachtoffers behalve ten aanzien van art. 273f lid 1 sub 9 Sr en sub 4 waar het gaat om uitbuiting in andere sectoren dan de seksindustrie.

7 *Kamerstukken II 1990/91*, 21 027, nr. 5, p. 4, inzake wijziging van de artt. 250bis en 250ter (oud) Sr.

Sub 2: “degene die een ander werft, vervoert, overbrengt, huisvest of opneemt, met het oogmerk van uitbuiting van die ander of de verwijdering van diens organen, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;”

Sub 5: “degene die een ander ertoe brengt zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling of zijn organen tegen betaling beschikbaar te stellen dan wel ten aanzien van een ander enige handeling onderneemt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat die ander zich daardoor beschikbaar stelt tot het verrichten van die handelingen of zijn organen tegen betaling beschikbaar stelt, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;”

Sub 8: “degene die opzettelijk voordeel trekt uit seksuele handelingen van een ander met of voor een derde tegen betaling of de verwijdering van diens organen tegen betaling, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;”

Extra kwetsbare minderjarigen

In de rechtspraak komen regelmatig zaken aan de orde waarin minderjarige meisjes slachtoffer worden die afgezien van minderjarigheid extra kwetsbaar zijn. Bijvoorbeeld in situaties waarin meisjes zijn weggelopen van huis, uit een opvanginstelling of uit een jeugdinrichting, en geen of slecht contact hebben met thuis.⁸ Bij mensenhandelzaken waarbij sprake is van minderjarige slachtoffers zijn overigens ook wel vrouwelijke verdachten betrokken⁹, die soms ook zelf minderjarig zijn.¹⁰

Regelmatig worden minderjarige meisjes vermist, óók uit jeugdinstellingen. Sommige meisjes zoeken dan contact met bekenden, bijvoorbeeld degenen die ze kennen uit dezelfde instelling. Dat loopt niet altijd goed af en sommige meisjes komen dan ook in de prostitutie terecht. Zo ook in een zaak voor de Rechtbank Den Haag. Hierin ging het om een minderjarig, meer dan gemiddeld kwetsbaar meisje. Drie dagen voor haar achttiende verjaardag werd ze uit haar begeleid wonen voorziening gezet. Ze kon nergens naartoe en zocht contact met een jongen die zij kende uit een jeugdinstelling, uiteindelijk een van de verdachten.¹¹

Actief ronselen van slachtoffers in jeugdinstellingen en opvanghuizen komt ook voor. In de zaak Visdief¹² had één van de verdachten geprobeerd om een meisje voor zich in de prostitutie te laten werken door hiervoor een willekeurig, hem onbekend minderjarig meisje met allerlei beloften uit een meidenopvanghuis te halen en te huisvesten. Hij was aan haar telefoonnummer gekomen en had via telefoon en msn contact met haar. Na twee weken liep ze weg uit het opvanghuis naar verdachte. Hij bood haar vervolgens bij andere mannen aan voor seksuele handelingen. Dat het niet zo ver is gekomen, was te danken aan een medeverdachte die haar 's nachts op straat zette. Die nacht probeerde ze voor langsrijdende auto's te springen en moest zij vanwege haar verwarde toestand worden opgenomen in het ziekenhuis. Het meisje was destijds vijftien jaar.¹³

‘Tevens acht de rechtbank bewezen dat hij heeft geprobeerd de minderjarige X bij zeker twee andere personen voor seks te slijten. Hij heeft zelfs geprobeerd om X, al dan niet tegen betaling van een geldbedrag, aan een ander over te dragen. Ook dit zijn vormen van mensenhandel. Dat er uiteindelijk

8 Zie bijvoorbeeld Rb. Amsterdam 28 maart 2013, ECLI:NL:RBAMS:2013:1486; “Appie’ verleidde weglopertjes”, *Het Parool* 19 maart 2013.

9 Bijvoorbeeld Hof Den Haag 27 februari 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:BZ6536.

10 Rb. Den Haag 21 februari 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:BZ3902. Deze zaak wordt hierna besproken.

11 Zie hierover *Jurisprudentie mensenhandel 2009-2012*, p. 52, onder meer Rb Den Haag 27 april 2012, ECLI:NL:RBSGR:2012:BW4616.

12 Zie hierover *Negende rapportage mensenhandel*, p. 58. In de zaak Visdief veroordeelde de Rechtbank Amsterdam in juni 2013 zeven verdachten, onder meer voor mensenhandel, waarbij de hoofdverdachte veroordeeld werd tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van negen jaar, twee jaar meer dan was geëist. In deze zaak waren zes slachtoffers, onder meer afkomstig uit Polen en Roemenië, gedwongen te werken in onder meer de (vergunde) raamprostitutie, in clubs en op straat.

13 Rb. Amsterdam 17 juni 2013, ECLI:NL:RBAMS:2013:CA3400.

geen seksuele handelingen met derden zijn verricht staat hier los van en is voor een bewezenverklaring van het feit ook niet nodig.’

Ten laste was gelegd zowel sub 2, sub 5 als sub 8, alle onder feit 9. De rechtbank acht feit 9 wettig en overtuigend bewezen maar uit de bewezenverklaring blijkt dat de rechtbank van sub 5 en sub 8 heeft vrijgesproken. Het slachtoffer had nog niet gewerkt en dit kan de reden zijn voor een vrijspraak van sub 8; echter ten aanzien van sub 5 is niet duidelijk geworden waarom daarvan is vrijgesproken. Het nog niet gewerkt hebben is immers geen reden om sub 5 niet bewezen te verklaren. Dat verdachte handelingen heeft ondernomen waarvan hij wist of redelijkerwijs moest vermoeden dat het slachtoffer zich daardoor beschikbaar zou stellen blijkt uit de bewezen verklaarde handelingen. De OvJ achtte het onder 9 ten laste gelegde – blijkens de weergave in het vonnis – in zijn totaliteit bewezen. Wellicht heeft de rechtbank dit ten onrechte gezien als vrijspraak op onderdelen.

Strafverzwarende omstandigheid

Conform de richtlijn voor strafvordering van het OM hield het OM in bovengenoemde zaak Visdief met zijn strafreis rekening met de strafverzwarende omstandigheid dat het slachtoffer jonger was dan zestien jaar. In de strafmotivering komt de rechtbank echter niet expliciet op deze strafverzwarende leeftijdsgrens van – toen – zestien jaar terug. Wel oordeelde de rechtbank dat de eis van het OM ‘geen recht deed aan de ernst van de bewezenverklarde feiten’, en legde daarom een jaar meer op dan de vier jaar gevangenisstraf die het OM had geëist. Zonder de hoogte van de straf ter discussie te willen stellen, wordt het echter uit de strafmotivering niet duidelijk welke factoren bij dit oordeel over de straftoemeting nu een rol hebben gespeeld.

In een andere zaak werd het feit dat het jongste van de vier slachtoffers veertien jaar was wél expliciet benoemd in de strafmotivering.¹⁴ Daarnaast hield de rechtbank er in het voordeel van verdachte rekening mee dat het geldelijk gewin voor verdachte ‘beperkt is gebleven’ en dat ‘het in verhouding tot andere mensenhandelzaken een minder omvangrijke vorm van vrouwenhandel betreft’. Zonder afbreuk te willen doen aan de merites van deze overwegingen is dit een ongelukkige woordkeuze. Slachtoffers lezen de uitspraak immers ook. Het ging overigens ook in deze zaak om meisjes die waren weggelopen uit een besloten behandelcentrum voor jongens en meisjes met complexe problemen. Verdachte werd in deze zaak veroordeeld tot 36 maanden gevangenisstraf waarvan zes voorwaardelijk.

Poging of voltooid delict?

Minderjarigen kunnen op verschillende manieren in de prostitutie terecht komen. Een bijzonder voorbeeld komt uit een strafzaak waarin de politie tijdens het opsporingsonderzoek naar een woningoverval stuit op een concreet stappenplan hoe meisjes in de prostitutie te krijgen.¹⁵ De twee verdachten, zelf meisjes van veertien jaar, wisten zelf niet hoe ze dit voor elkaar moesten krijgen bij de twee beoogde slachtoffers van, hooguit, vijftien jaar oud. Het stappenplan beschrijft welke handelingen moesten worden verricht om de twee meisjes zo ver te krijgen dat zij als prostituee voor verdachten zouden gaan werken. Wie het plan zou hebben opgesteld, is niet duidelijk. Het plan wordt als volgt weergegeven in de bewezenverklaring:

Als stap één wordt aangegeven dat de twee verdachten vriendinnen moesten worden met het slachtoffer en dat ze een soort drie-eenheid moesten worden, en moesten opletten of het slachtoffer veel geld te besteden had. Als stap twee wordt aangegeven dat ze er achter moesten komen wat de zwakke punten zijn van het slachtoffer en dat ze haar vertrouwen nog meer moesten winnen. Stap drie betreft het afhankelijk maken van het slachtoffer en het haar losweken van haar omgeving en haar vriendje. Stap vier is het op het slechte pad brengen van het slachtoffer en haar verslaafd maken. Op het moment dat het slachtoffer onder invloed zou

14 Rb. Amsterdam 28 maart 2013, ECLI:NL:RBAMS:2013:1486.

15 Rb Den Haag 21 februari 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:BZ3902 en BZ3900.

zijn, zou zij dan met een klant naar bed moeten en zou er een filmpje van gemaakt moeten worden, waarmee het slachtoffer vervolgens te chanteren zou zijn.

Het OM legt verdachten een poging ten laste om twee slachtoffers ertoe te brengen zich beschikbaar te stellen tot prostitutie (poging art. 273f lid 1 sub 5 Sr). De rechtbank oordeelt dat er concrete handelingen zijn verricht om de besproken plannen daadwerkelijk uit te voeren en verklaart de poging bewezen. De uitvoeringshandelingen bestaan in deze zaak onder meer uit het aangaan van een vriendschapsrelatie en het aanschaffen van een mascara voor één van de slachtoffers, na afspraken tussen de twee verdachten over de vraag wat geregeld moest worden om de slachtoffers er beter uit te laten zien en wie daarvoor wat zou kopen.

Artikel 273f lid 1 sub 2 Sr was in deze zaak niet ten laste gelegd, kort gezegd: degene die een minderjarige werft, vervoert, overbrengt, huisvest of opneemt, met het oogmerk van uitbuiting. Gezien de bewezenverklaring is echter al sprake van werven: het stappenplan werd uitgevoerd en de bedoeling van de verdachten, uitbuiting, werd daaruit wel duidelijk. In ieder geval had ook een poging ten aanzien van dit sublid voor de hand gelegen.

Klaarstomen voor prostitutie tijdens minderjarigheid

De grens tussen een poging en een voltooid delict blijft soms lastig te trekken.¹⁶ Toch is dit leerstuk ook in mensenhandelzaken bijzonder van belang. Immers, ook in de periode vóórdat een slachtoffer meerderjarig wordt, en dus legaal in de prostitutie kan gaan werken, kan al sprake zijn van, bijvoorbeeld, chantage dan wel het verliefd maken en losweken van het slachtoffer, met als uiteindelijke doel iemand uit te kunnen buiten. In die zin kunnen zulke omstandigheden onderdeel vormen van een (voltooid) mensenhandelfeit: het aanwerven. Zo zag in 2011 de Rechtbank Haarlem terecht ook de zogenaamde *grooming*-periode als onderdeel van het mensenhandelfeit omdat de verdachte het slachtoffer tussen haar vijftiende en achttiende jaar had 'klaargestoomd' voor het werk in de prostitutie.¹⁷

Gedragingen gedurende die periode van minderjarigheid kunnen dus op zich al heel goed vormen van mensenhandel zijn en niet louter een poging. Zulke gedragingen zouden dan ook, waar mogelijk, als voltooid delict ten laste moeten worden gelegd. Dat was ook aanvankelijk de bedoeling van het OM in een recente zaak waarin sprake was van een slachtoffer dat daags na haar achttiende verjaardag was begonnen met prostitutiewerk.¹⁸ Uit het vonnis blijkt dat verdachte een relatie met het slachtoffer was aangegaan toen zij zestien jaar was en hij 27, dat zij thuis in moeilijke omstandigheden verkeerde, en dat verdachte haar toen emotioneel afhankelijk van hem heeft gemaakt. Onder 1 primair en subsidiair was de periode ten laste gelegd die zich afspeelde vóórdat het slachtoffer 18 jaar werd. De rechtbank parafraseert dit deel van de tenlastelegging aldus dat "verdachte heeft geprobeerd om het slachtoffer te *dwingen om als minderjarige* (curs. auteurs) in de prostitutie te werken". De tenlastelegging luidt echter dat verdachte "de minderjarige, genaamd X, geboren [datum] tot prostitutie heeft gebracht, in elk geval ten aanzien van die minderjarige enige handeling heeft ondernomen waarvan hij wist, althans redelijkerwijs moest vermoeden, dat die minderjarige daardoor in de prostitutie belandde", subsidiair de poging daartoe. Van dwingen is in de tenlastelegging geen sprake, hetgeen ten aanzien van minderjarigen ook niet vereist is. De tenlastelegging geeft evenmin aanleiding ervan uit te gaan, zoals de rechtbank vaststelt, dat dit slachtoffer als minderjarige reeds in de prostitutie zou belanden. Verdachte was bezig haar daartoe klaar te stomen, vóór haar 18^e jaar. In de overweging ten aanzien van deze vrijspraak (onder 4.3.1) blijkt dat de rechtbank dit ook onderschrijft. De OvJ concludeert, opmerkelijk genoeg, dat van het primair ten laste gelegde moet worden vrijgesproken. De rechtbank spreekt ook van het subsidiaire vrij. Zowel OvJ als rechtbank hebben miskend dat de periode van 'klaarstomen' of 'groomen' waarbij een minderjarige zover wordt gebracht om na haar achttiende verjaardag (dit slachtoffer ging daags erna werken in de prostitutie in Den Haag) in de prostitutie te worden uitgebuit (de rechtbank heeft dit voor de periode 2 oktober 2000 tot en met 31 december 2006 bewezen verklaard) zowel het bestanddeel 'aanwerven' uit sub 2 als de handelingen uit sub 5 invult.

16 Zie hierover *Jurisprudentie Mensenhandel 2009-2012*, p. 86 e.v.

17 Rb Haarlem, 21 juli 2011, ECLI:NL:RBHAA:2011:BR2862.

18 Rb Midden-Nederland 12 november 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:5594.

Vervaardigen en verspreiden van kinderpornografie

Het komt regelmatig voor dat van minderjarige slachtoffers pornografisch beeldmateriaal wordt gemaakt. Dat kan zijn om te adverteren met aangeboden diensten op seksites, maar ook om slachtoffers te kunnen chanteren om als prostituee te gaan werken. Juridisch gezien is bij het maken van zulke beelden van minderjarigen sprake van het vervaardigen, en vaak ook het verspreiden van kinderpornografie. Dat is strafbaar op grond van artikel 240b Sr. Bij maken van pornografisch beeldmateriaal wordt het vervaardigen dan wel verspreiden van kinderpornografie soms wel,¹⁹ maar niet altijd ten laste gelegd als apart delict naast mensenhandel.

Zo is artikel 240b Sr niet als afzonderlijk misdrijf ten laste gelegd in een recente zaak voor de Rechtbank Oost-Brabant. Tegelijkertijd wordt verdachte wel ten laste gelegd dat zij kinderpornografische afbeeldingen heeft gemaakt van het zestienjarige slachtoffer om prostitutiekanten te werven, als feitelijke uitwerking van de ten laste gelegde mensenhandel. De rechtbank verklaart dit als zodanig ook bewezen.²⁰ Op dezelfde manier werd ook in een andere zaak een verdachte verweten dat hij van een destijds zestienjarig slachtoffer beeldmateriaal had gemaakt waarbij pornografische handelingen met verdachte werden verricht, en dat hij van haar seksueel getinte foto's had gemaakt en deze foto's op internet had geplaatst. Deze feiten acht de rechtbank ook bewezen onder de ten laste gelegde mensenhandel, maar niet als afzonderlijk delict inzake kinderpornografie.²¹

Vervaardiging en verspreiding van kinderpornografisch materiaal op zichzelf veroorzaakt óók slachtofferschap. Het beeldmateriaal zelf leidt tot schaamte en schuldgevoelens, en gevoelens van onmacht in de wetenschap dat de beelden zijn verspreid en niet meer kunnen worden verwijderd van internet.²² Het is belangrijk om ook deze vorm van slachtofferschap te herkennen en te signaleren. Hier zou het OM een goede bijdrage aan kunnen leveren door in situaties waarin van minderjarigen kinderpornografische beelden worden gemaakt en verspreid, deze feiten ook steeds als apart strafbaar feit op de tenlastelegging te zetten.

Testen op geschiktheid

Een ander delict dat soms ten laste wordt gelegd in mensenhandelzaken met minderjarige slachtoffers is artikel 248a Sr. Het gaat hierbij om het 'testen' van een minderjarig meisje voor prostitutiewerk. In dit wetsartikel is strafbaar gesteld de zogenoemde 'verleiding': degene die iemand van wie hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat deze nog geen achttien jaar is, opzettelijk beweegt ontuchtige handelingen te plegen of te dulden. Er moet wel sprake zijn van 'giften of beloften van geld of goed, misbruik van uit feitelijke verhoudingen voortvloeiend overwicht of misleiding', in tegenstelling tot het ontbreken van dwangmiddelen in de mensenhandelp bepaling. Er staat maximaal vier jaar gevangenisstraf op of een geldboete van de vierde categorie.

In de eerder genoemde mensenhandelzaak voor de Rechtbank Oost-Brabant legde het OM deze bepaling ook ten laste en veroordeelt de rechtbank twee verdachten ook voor overtreding van dit wetsartikel. Eén van de verdachten had een 16-jarig Roemeens meisje seks laten hebben met meerdere mannen, onder wie ver-

19 Zie bijvoorbeeld Hof Den Haag, 2 december 2011, ECLI:NLGHSGR:2011:BU6589 (Pijnacker); Rb. Almelo 3 maart 2012, ECLI:NL:RBALM:2012:BW0448; Rb Dordrecht 3 april 2012, ECLI:NL:RBDOR:2012:BW0716; Rb. Dordrecht 26 april 2012, ECLI:NL:RBDOR:2012:BW4116 (Hardinxveldt-Giessendam); Rb. Maastricht 29 juni 2012, ECLI:NL:RBMAA:2012:BW9971.

20 Rb. Oost-Brabant 2 december 2013, ECLI:NL:2013:6667.

21 Rb Overijssel 19 november 2013, parketnr. 07-653021/10 en 05-860352/13 (niet gepubliceerd).

22 Zie hierover *Eerste rapportage kinderpornografie*, p. 240 e.v.; Hof Amsterdam 26 april 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:BZ8895 (Richard van O.); 'Rapporteur levert bijdrage aan zaak Supreme Court', en Paroline v. United States (amicus curiae brief Nationaal Rapporteur, beschikbaar via <http://www.nationaalrapporteur.nl/actueel/nieuws/2013/20131127-rapporteur-levert-bijdrage-aan-zaak-supreme-court.aspx?cp=63&cs=16790> waarin zij cf. de uitspraak van het Hof Amsterdam betoogt dat eenieder die veroordeeld wordt voor het bezit van kinderpornografie (hoofdelijk) aansprakelijk wordt gesteld voor deze psychologische schade bij het slachtoffer.

dachte zelf, om haar seksuele ervaring op te laten doen. Het misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht van verdachte bestond uit het zijn van (toekomstig) pooier.²³ De andere verdachte wordt op grond van hetzelfde wetsartikel ook veroordeeld waarbij de rechtbank uit tagesprekken afleidt dat hij de nieuwe meisjes min of meer keurde door seksuele handelingen met hen te verrichten.²⁴

In een andere zaak, waarin het Hof Den Haag in 2012 uitspraak deed, was aldus de strafmotivering een vriend van één van de drie verdachten uitgenodigd die beide slachtoffers had getest op hun geschiktheid voor prostitutiewerkzaamheden door seks met hen te hebben en daarover verslag uit te brengen.²⁵ In deze zaak hadden verdachten twee meisjes van net zestien jaar oud overgehaald om in de prostitutie te gaan werken. Dat overhalen ging overigens gepaard met het aanbieden van drugs. Ook deze ‘vriend’ is als verdachte onderwerp van onderzoek is geweest. Door de Rechtbank Rotterdam is hij veroordeeld voor medeplichtigheid aan mensenhandel omdat hij daartoe opzettelijk behulpzaam is geweest door – onder meer – seksuele handelingen met haar te verrichten en haar te doen geloven dat dat bedoeld was als test.²⁶

Het testen op geschiktheid voor prostitutiewerk lijkt bij minderjarige slachtoffers van mensenhandel regelmatig voor te komen, al zijn exacte cijfers niet voorhanden. Het zou hoe dan ook goed zijn als het OM oog blijft houden voor degenen die hier bij betrokken zijn en hen, waar mogelijk ook voor andere zedendelicten, vervolgt.

Klanten van minderjarige prostituees

Het gebeurt niet vaak dat klanten van minderjarige prostituees worden vervolgd op grond van artikel 248b Sr: ‘hij die ontucht pleegt met iemand die zich beschikbaar stelt tot het verrichten van seksuele handelingen met een derde tegen betaling en die de leeftijd van zestien jaren maar nog niet de leeftijd van achttien jaren heeft bereikt.’ Hier staat maximaal vier jaar gevangenisstraf op of een geldboete van de vierde categorie. In de afgelopen jaren was hier in een zeer beperkt aantal zaken sprake van: twee keer in 2008, zes keer in 2009, drie keer in 2010, twee keer in 2011 en acht keer in 2012.²⁷ Het is overigens goed mogelijk dat klanten van prostituees die jonger zijn dan zestien jaar op grond van andere zedendelicten worden vervolgd. Antwoord op de vraag in hoeverre dit ook gebeurt, vergt nader onderzoek. In ieder geval zijn ook klanten van minderjarige prostituees in beeld bij het OM. Dat is een positieve ontwikkeling.

In november veroordeelde de Rechtbank Overijssel een klant van een minderjarige wier seksuele diensten hij tegen betaling gebruik had gemaakt. De rechtbank overwoog in de strafmotivering dat hij door zijn handelen had bijgedragen tot het in stand houden van jeugdprostitutie. Hij werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie maanden voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar, en een geldboete van 2500 EUR.²⁸ Onlangs werd bericht over een mensenhandelzaak in Groningen waarbij meerdere verdachten betrokken zijn, waaronder klanten van meisjes dan wel vrouwen die gedwongen zouden zijn tot prostitutie.²⁹ Ook in deze zaak worden klanten onder meer verdacht op grond van artikel 248b Sr.

23 Rb. Oost-Brabant 2 december 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:6652.

24 Rb. Oost-Brabant 2 december 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:6653.

25 Hof Den Haag 13 november 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BY9726.

26 Rb. Rotterdam 30 juni 2011, parketnr. 10/750161-10 (niet gepubliceerd).

27 Deze cijfers zullen uitgebreid worden besproken in de rapportage over seksueel geweld tegen kinderen die in de eerste helft van 2014 wordt verwacht. Slechts een beperkt aantal uitspraken inzake art. 248b Sr is ook gepubliceerd, zie bijvoorbeeld HR 13 maart 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ6114 (Anne Frankplantsoen); Hof Arnhem 25 maart 2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BL9478; Rb Den Bosch 23 december 2011, ECLI:NL:RBSHE:2011:BU8623; Rb Zwolle-Lelystad 16 september 2010, ECLI:NL:RBZLY:2010:BR4213; Rb Zutphen 26 januari 2011, ECLI:NL:RBZUT:2011:BP2192.

28 Rb. Overijssel 19 november 2013, ECLI:NL:ROVE:2013:3530.

29 ‘Klanten van prostituees voor de rechter’, *Algemeen Dagblad* 6 december 2013.

Uit rechterlijke uitspraken waarin sprake is van minderjarige slachtoffers blijkt met enige regelmaat sprake te zijn van prostitutie in de vorm van escort in hotels³⁰ of thuis bij klanten³¹, dan wel in de woning van een verdachte.³² Een Roemeens meisje van zestien is te werk gesteld als escort bij klanten thuis, met een vals identiteitsbewijs.³³ Een mannelijk minderjarig slachtoffer heeft gewerkt in een woning van een verdachte, en ook vonden ontmoetingen met mannen in auto's plaats.³⁴ Onlangs eiste het OM bij de Rechtbank Breda drie jaar cel tegen een man die een minderjarig meisje tot prostitutie zou hebben gedwongen, onder meer op een industrieterrein, op parkeerplaatsen langs de snelweg en in flats'.³⁵

Besluit

Vanuit opsporing en vervolging moet oog zijn en blijven voor anderen dan pooiers die bij mensenhandel met minderjarigen betrokkenen zijn. Hierbij moet niet alleen worden gedacht aan klanten van minderjarige prostituees maar ook aan andere betrokkenen, zoals degenen die meisjes 'uitproberen' om te zien of ze geschikt zijn voor sekswerk. Daarnaast moet ook oog zijn voor delicten inzake kinderpornografie in verband met de permanente beschikbaarheid van het beeldmateriaal en het daaraan inherente, en bijzondere vorm van slachtofferschap.

Kinderen, en dat zijn alle personen jonger dan achttien jaar, zijn bijzonder kwetsbare slachtoffers. Die hebben bescherming nodig. Dat geldt ook voor minderjarigen die zelf de prostitutie in stappen, bijvoorbeeld omdat zij zichzelf daartoe door omstandigheden gedwongen zien. Kinderen die zijn weggelopen van huis of uit een instelling of opvang zijn hierbij extra kwetsbaar. Wanneer het gaat om mensenhandel met minderjarige slachtoffers moet dwang niet worden ingelezen in de strafbepalingen. 'Instemming' met prostitutiewerk en het feit dat iemand al eerder heeft gewerkt in de prostitutie zouden niet in de weg moeten kunnen staan aan een bewezenverklaring. Voor het waarborgen van de bescherming van minderjarige slachtoffers binnen de rechtspraak blijven dit belangrijke uitgangspunten.

30 Rb. Midden-Nederland 11 november 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:5605.

31 B.v. Hof Den Haag 27 februari 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:BZ6536; Rb. Amsterdam 28 maart 2013, ECLI:NL:RBAMS:2013:1486

32 Rb. Midden-Nederland 11 november 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:5604.

33 Rb. Oost-Brabant 2 december 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:6654.

34 Rb. Noord-Holland 11 juli 2013, ECLI:NL:RBNHO:2013:9066.

35 "Eis: drie jaar cel tegen Tilburger (23) voor loverboypraktijken", BN De Stem, 10 januari 2014.